

УДК 37.01

Ковач А. І.ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8251-8361>Аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»

(Ужгород, Україна) E-mail: kovacsatylla@citromail.hu

Опачко М. В.ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0494-6883>Доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи,
Державний вищий навчальний заклад«Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) E-mail: magdalena.opachko@uzhnu.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ

У статті досліджується можливість використання створених новітніх засобів музейної педагогіки у професійній орієнтації учнів. Проблема вибору майбутнього професійного шляху юнаками та дівчатами ніколи не втрачає своєї актуальності. З особливою гостротою вона постає перед учнівською молоддю угорськомовних освітніх закладів Закарпаття.

Мета роботи полягала у визначенні стану професійної орієнтації у закладах загальної середньої освіти та вивченні можливостей використання засобів музейної педагогіки для ознайомлення учнів із різними професіями.

Методологія дослідження представлена компонентами: об'єктом виступає професійна орієнтація учнівської молоді; предметом є засоби музейної педагогіки та можливості їх використання у профорієнтації учнів. Завданнями дослідження передбачалося: 1) вивчення стану профорієнтаційної роботи з учнями у школах Закарпатської області; 2) апробація створеного віртуального центру «Музей професій»; 3) аналіз результатів експериментального дослідження на предмет дієвості функціонування віртуального центру та можливості використання новітніх засобів у профорієнтації учнів. Досягнення результатів передбачало використання методів, серед яких: теоретичні (аналіз літератури), емпіричні (анкетування учнів та педагогів різних шкіл Закарпатської області), математичні (кластерний аналіз, статистична обробка одержаних результатів за допомогою програми Statistica 6.0).

Наукова новизна полягає в тому, що вперше у педагогічній практиці поставлена проблема використання сучасних засобів музейної педагогіки для професійної орієнтації учнівської молоді; створено інформаційно-освітній простір (віртуальний центр «Музей професій») для ознайомлення учнів зі світом професій, сутністю тієї чи іншої професійної діяльності та можливостями освоєння професійного шляху.

Висновки. Отримані результати дозволяють констатувати: 1) задовільний рівень профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх закладах регіону, в тому числі, угорськомовних шкіл; 2) апробація музейного інформаційно-освітнього простору (віртуального центру «Музей професій») позитивно сприймається як учнями, так і вчителями; 3) використання засобів музейної педагогіки впливає на позитивну динаміку у мотивації пізнавальної діяльності учнів, активізації їх профорієнтаційних інтересів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті сутності використання інноваційних музейно-педагогічних засобів у професійній орієнтації учнів у процесі викладання дисциплін природничо-наукового циклу.

Ключові слова: професійна орієнтація учнів, засоби музейної педагогіки, інформаційно-освітнє середовище, віртуальний «Музей професій».

Постановка проблеми. Проблема вибору професійного шляху випускниками загальноосвітніх шкіл та окреслення подальших намірів, пов'язаних із їх професійними планами актуалізується сучасними суспільними викликами: економічна нестабільність регіонального розвитку через відсутність потужних промислових підприємств, туристично-рекреаційна та сільськогосподарська направленість у використанні ресурсів краю, зміна демографічної карти за останні роки (поява мігрантів-переселенців зі сходу країни та студентів із Пакистану, Ірану, Індії) тощо.

Вироблення у законодавчому полі України подальших напрямів освітнього розвитку для угорськомовних громадян вселяє надію і на оптимізацію ситуації з випускниками угорськомовних шкіл. Як показує практика, за останні роки випускники угорськомовних шкіл орієнтовані на освітні пропозиції сусідньої держави. Вони мало цікавляться можливостями освітніх послуг та послуг ринку праці в Україні.

Школа, як провідний інститут соціалізації учнів, сприяє формуванню їх інтелектуальних здібностей, забезпечує розвиток творчого потенціалу особистості, а також впливає на процес формування професійного самовизначення учнівської молоді. У своїй праці Т. В. Ананко зазначає, що «у життєвому самовизначенні молоді одне із центральних місць належить відношенню до праці, яка дасть їй можливість з найбільшим успіхом застосувати свої сили і здібності у подальшій діяльності» [1, 8].

В іншій роботі цього ж автора зазначається: «Щоб вибір професії був справді свідомим і вільним, необхідно зважати принаймні на три фактори: поінформованість про світ професій, знання своїх особистісних особливостей, уміння співвідносити особисті якості з вимогами, які висувають професія і спеціальність». Нам імponує точка зору автора, згідно якої «уся шкільна робота має сприяти професійному самовизначенню учнів, насамперед виявленню й розвитку схильностей і здібностей, формуванню мотивів вибору професії, професійних інтересів, моральних та інших якостей, важливих для майбутньої трудової діяльності» [2, 27].

Актуальність проблеми. Потреби випускників, зокрема угорськомовних шкіл у інформованості про можливості здобуття професій, реалізації професійних планів та кар'єрного зростання в Україні та відсутність системної профорієнтаційної роботи в шкільних освітніх закладах регіону актуалізували пошуки шляхів оптимізації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю. З огляду на те, що у сучасних школах підтримується функціонування інформаційно-освітнього середовища, яке передбачає використання засобів інформаційних технологій у навчанні, нами започатковано ідею їх використання для професійної орієнтації учнів.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, які розглядали проблеми професійної інформації, особливе місце – на нашу думку займають вітчизняні: О. Є. Голомшток, В. С. Єндальцев, Л. А. Йовайша, С. М. Чистякова, Б. О. Федоришин, Н. О. Гончарова, М. С. Янцур; та зарубіжні: Ф. Парсонс, Дж. Голанд, Д. Сюпер тощо. Для успішного професійного самовизначення важливим є свідоме інформування учнівської молоді з різними видами професійної діяльності.

Відомий український дослідник у галузі профорієнтації Б. О. Федоришин визначає професійну інформацію як «психолого-педагогічну систему формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам здійснення особистістю вільного і усвідомленого професійного самовизначення» [8, 9].

У своєму дисертаційному дослідженні М. В. Опачко відмічає: «інформація про професії, як різні види людської діяльності, про конкретну професію, або професійну галузь, якою цікавиться учень, про вимоги професії до людини, про власні здібності і задатки, особисту професійну придатність, про шляхи освоєння професії – все це повинно складати основу профорієнтаційних знань, які підкріплюють зацікавленість до обраної професії, сприяють становленню стійких, глибоких інтересів» [6, 39].

Варто підкреслити, що успішна профорієнтаційна робота з молоддю завжди вимагає модернізації у сфері застосування її форм, методів та засобів. І. Аненкова переконливо стверджує що педагогічні інновації – «це цілеспрямований комплексний процес і результат створення, впровадження і розповсюдження актуальних змін у педагогічній системі з метою її якісного оновлення» [3, 566].

На нашу думку, для успішної профорієнтаційної роботи з молоддю можуть використовуватись різні форми, методи і засоби. Врахування необхідності модернізації традиційних підходів до здійснення профорієнтації та актуалізація потреби пошуку нових способів профорієнтаційної роботи, надихнуло на створення віртуального музею професій. Створення такого віртуального об'єкту стало результатом поєднання можливостей музейної педагогіки та сучасних освітніх інформаційно-комунікативних технологій.

Мета роботи полягала у визначенні стану професійної орієнтації у закладах загальної середньої освіти та вивченні можливостей використання засобів музейної педагогіки для ознайомлення учнів із різними професіями.

Методологія дослідження представлена компонентами: об'єктом виступає професійна орієнтація учнівської молоді; предметом є засоби музейної педагогіки та можливості їх використання у профорієнтації учнів. Завданнями дослідження передбачалось: 1) вивчення стану профорієнтаційної роботи з учнями у школах Закарпатської області; 2) апробація створення віртуального «Музею професій»; 3) аналіз результатів експериментального дослідження на предмет дієвості функціонування віртуального центру та можливості використання новітніх засобів у профорієнтації учнів. Досягнення результатів передбачало використання методів, серед яких: теоретичні (аналіз літератури), емпіричні

(анкетування учнів та педагогів різних шкіл Закарпатської області), математичні (кластерний аналіз, статистична обробка одержаних результатів за допомогою програми Statistica 6.0).

Наукова новизна полягає в тому, що вперше у педагогічній практиці поставлена проблема використання сучасних засобів музейної педагогіки для професійної орієнтації учнівської молоді; створено інформаційно-освітній простір (віртуальний центр «Музей професій») для ознайомлення учнів зі світом професій, сутністю тієї чи іншої професійної діяльності та можливостями освоєння професійного шляху.

Результати дослідження. Вважаємо, що засоби музейної педагогіки відіграють важливу роль у процесі професійної орієнтації учнів, основним об'єктом якої вважається музей. Погоджуючись з думкою відомого науковця у сфері музейної освіти Ф. Вайдахера, також вважаємо, що музей не місце для збагачення учнів знаннями, а місце для розуміння суті тих чи інших об'єктів [4].

Варто зазначити, що у країнах Європейського союзу успішно використовуються всі форми, методи та засоби музейної педагогіки для різних цілей навчання, виховання і розвитку учнів.

Під засобами у педагогіці розуміють «все те, що використовує суб'єкт у процесі руху до мети» [7, 476].

Т. М. Попова у своїй праці, присвяченій використанню засобів музейної педагогіки в методиці фізики стверджує, що «до засобів музейної педагогіки відносяться різнобарвні матеріали, ідеальні або віртуальні об'єкти <...>, які <...> використовуються в навчально-пізнавальній, творчій, пошуковій діяльності вчителів та учнів...» [5, 20].

Для здійснення профорієнтаційної роботи з метою інформування учнів про різні види професійної діяльності нами був створений віртуальний музейний центр під назвою «Музей професій». На початку експерименту нас цікавило питання про стан профорієнтаційної роботи в школах регіону. Ми прагнули з'ясувати, чи проводиться профорієнтаційна робота з учнями, якщо проводиться, то які форми і методи профорієнтаційної роботи використовуються. Після ознайомлення учнів і вчителів з роботою віртуального «Музею професій» проводилось опитування на предмет можливості його використання у профорієнтаційній роботі.

Експериментальне дослідження проводилось впродовж 2017/18 навчального року в різних школах Закарпатської області. В дослідженні приймали участь учні і педагоги наступних шкіл:

- Великодобронська ЗОШ I-III ступенів (з угорською мовою навчання) – Ужгородський район;
- Батівська ЗОШ I-III ступенів (з угорською мовою навчання) – Берегівський район;
- Червонівська ЗОШ I-III ступенів (з українською мовою навчання) – Ужгородський район;
- Середнянська ЗОШ I-III ступенів (з українською мовою навчання) – Ужгородський район;
- Рафайнівська ЗОШ I-II ступенів (з угорською мовою навчання) – Берегівський район.

Всього експериментальним дослідженням було охоплено 334 учні і 141 педагог.

Насамперед, ми ставили перед собою завдання, з'ясувати, в якій мірі педагоги причетні до професійної орієнтації учнів. На запитання анкети «Коли і як знайомите учнів з професіями?» відповіді педагогів розподілилися наступним чином (рис. 1).

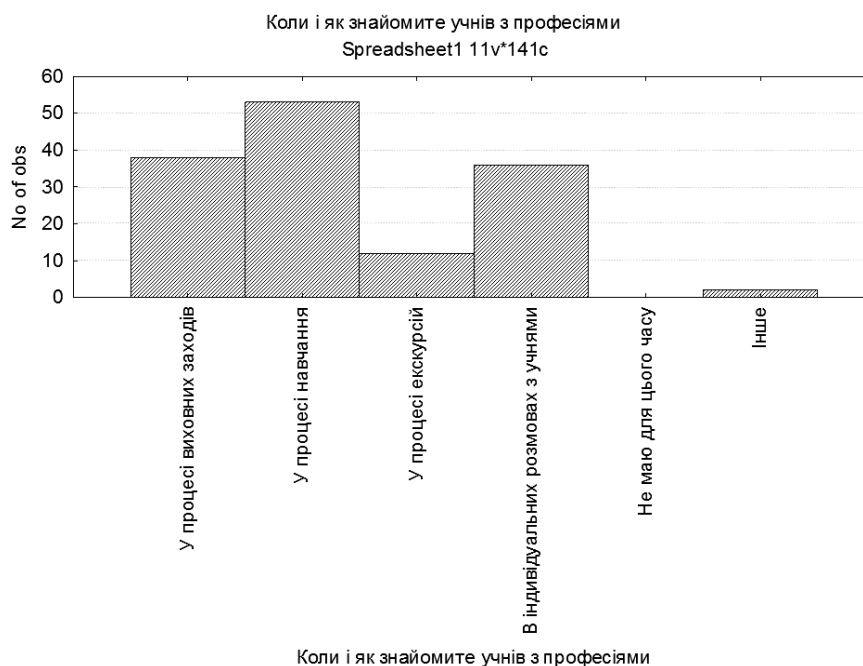

Рис. 1. Діаграма розподілу відповідей учителів

Як видно із діаграми розподілу, найбільше часу для профорієнтації учнів вчителі витрачають під час уроків. Йдеться, про доповнення теми уроку розповідями про те, де засвоєвані учнями знання можуть використовуватися у практичній діяльності. Друге місце у діаграмі розподілу посідають виховні заходи профорієнтаційного змісту, і майже поряд з ними індивідуальна робота з учнями, тобто у процесі спілкування з окремим учнем, проведення бесід профорієнтаційного змісту тощо.

Як видно з таблиці (табл. 1) у профорієнтаційній роботі вчителі майже не використовують профорієнтаційний потенціал таких форм роботи як екскурсії. Аналіз діаграми розподілу не дає можливість розуміти як часто вчителями використовуються названі форми профорієнтаційної роботи в школі. Але з контент-аналізу стало зрозуміло, що екскурсії не використовуються з організаційних (віддаленість екскурсійних об'єктів від школи, брак часу, складність у формуванні екскурсійних груп, відсутність домовленостей з адміністрацією екскурсійних об'єктів тощо) та фінансових причин.

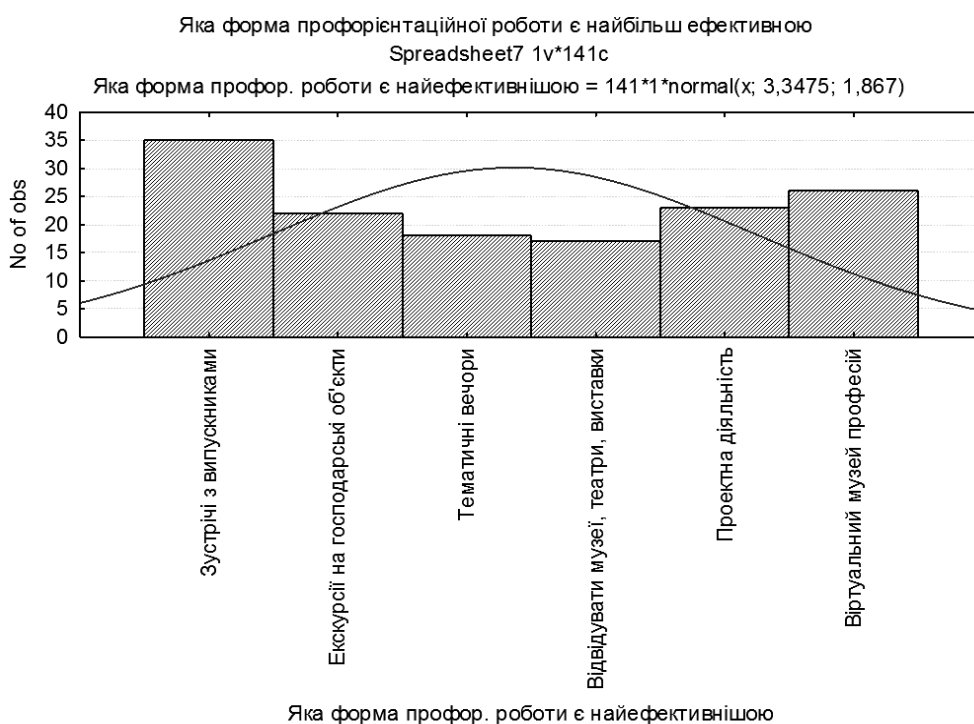
Таблиця 1

**Статистичний розподіл відповідей учителів
(Коли і як знайомите учнів з професіями?)**

Категорії	Таблиця частот: Коли і як знайомите учнів з професіями?			
	Рахунок	Сукупний підрахунок	Відсоток	Сукупний відсоток
У процесі виховних заходів	38	38	26,95035	26,9504
У процесі навчання	53	91	37,5865	64,5390
У процесі екскурсій	12	103	8,51064	73,0496
В індивідуальних розмовах з учнями	36	139	25,53191	98,5816
Інше	2	141	1,41844	100,0000
Missing	0	141	0,00000	100,0000

Педагоги також відмічають брак часу для добору змісту і матеріалу для профорієнтаційних заходів. Хоча, на питання про те, які форми вони вважають найбільш ефективними для ознайомлення учнів з професіями, більшість зауважує про зустрічі з випускниками школи, які реалізувались у професійній діяльності, здійснили кар'єрний зріст, або стали майстрами у власній справі. Зустрічі з живими людьми завжди викликають позитивні емоції, сприяють активізації професійних інтересів та уподобань учнів.

Розподіл відповідей вчителів на питання про ефективність різних форм у профорієнтаційній роботі відображено на діаграмі (див. рис. 2).

**Рис. 2. Розподіл відповідей учителів
щодо ефективності різних форм профорієнтаційної роботи**

Статистичний аналіз відповідей на це саме питання представлено у таблиці 2. Як видно із діаграми (рис. 2) і таблиці (табл. 2), серед ефективних форм роботи вчителі вказують проєктну діяльність. Участь у проєктах профорієнтаційного змісту сприяє активізації пізнавальних, дослідницьких, і разом з тим, професійних інтересів учнів. Правда, як видно з аналізу відповідей на попереднє питання, ця форма роботи вчителями (принаймні, тими, які приймали участь у опитуванні) не використовується. Тому з'ясувати, що вплинуло на вибір такої форми роботи (модні тренди або враження від спостережень), не вдалося. Серед ефективних форм роботи вказують екскурсії на сільськогосподарські об'єкти (регіональна особливість), тематичні вечори та відвідування культурно-мистецьких закладів (театри, виставки).

Таблиця 2

**Статистичний аналіз відповідей учителів
(«Які форми профорієнтаційної роботи вважаєте найефективнішими?»)**

Категорії	Таблиця частот: Яка форма профор. роботи є найефективнішою?			
	Рахунок	Сукупний підрахунок	Відсоток	Сукупний відсоток
Зустрічі з випускниками	35	35	24,82270	24,8227
Екскурсії на господарські об'єкти	22	57	15,60284	40,4255
Тематичні вечори	18	75	12,76596	53,1915
Відвідувати музеї, театри, виставки	17	92	12,05674	65,2482
Проєктна діяльність	23	115	16,31206	81,5603
Віртуальний музей професій	26	141	18,43972	100,0000
Missing	0	141	0,00000	0,00000

Але, що особливо приємно, що після відвідування віртуального «Музею професій», вчителі відмічають таку форму роботи серед найефективніших. Як видно з діаграми (див. рис. 2) ця форма роботи посідає друге місце (18 %) після зустрічей з випускниками (25 %).

Після відвідування віртуального музею професій проводилось опитування учнів. Учні пропонувались питання: 1) Чи цікаво був проведений час (чи сподобалось відвідування віртуального музею)? 2) Якщо подобається, то чому?

Результати анкетування учнів обробляли за допомогою кластерного аналізу. На думку учнів відвідування віртуального музею було дуже цікаво (приблизно 80% від загальної кількості).

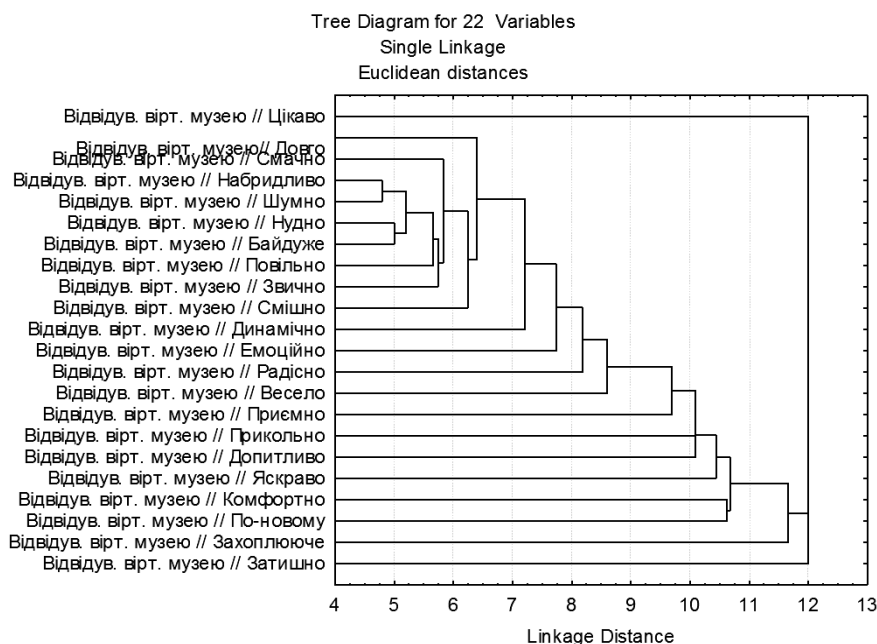

Рис. 3. Кластерний аналіз оцінювання відвідування учнями віртуальний музейний центр «Музей професій»

Відповіді на друге питання можна представити у вигляді графічної діаграми кластерного аналізу (див. рис. 3). Як видно із діаграми, учням подобається проводити час у віртуальному музеї професій, бо вони почувуються там комфортно і затишно.

Серед головних переваг віртуального музею виокремлюють наступні:

- його відвідування не залежить від погодних умов;
- легко доступний для учнів;
- учні можуть доповнювати його зміст;
- яскраво ілюстрований фотографіями.

Висновки. Отримані результати дозволяють констатувати:

1) задовільний рівень профорієнтаційної роботи у загальноосвітніх закладах регіону, в тому числі, угорськокомовних шкіл;

2) апробація музейного інформаційно-освітнього простору (віртуального центру «Музей професій») позитивно сприймається як учнями, так і вчителями;

3) використання засобів музейної педагогіки впливає на позитивну динаміку у мотивації пізнавальної діяльності учнів, активізації їх професійних інтересів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті сутності використання інноваційних музейно-педагогічних засобів у професійній орієнтації учнів у процесі викладання дисциплін природничо-наукового циклу.

References

1. Ананко Т. В. Профорієнтація та її складові. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія Педагогічні науки. Чернігів, 2014. Вип. 115. С. 8–10.
Ananko, T. V. (2014) Proforientatsiia ta iii skladovi [Professional guidance and its components]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University*, issue 115, 8–10.
2. Ананко Т. В. Теоретичні аспекти професійної орієнтації в загальноосвітніх навчальних закладах України. *Вища школа*, 2014. №11/12. С. 91–99.
Ananko, T. V. (2014) Teoretychni aspekty profesiinoi orientatsii v zahalnoosvitnih navchalnyh zakladakh Ukrainy [Theoretical aspects of professional orientation in general educational institutions of Ukraine]. *Vyshcha shkola – High school*, 11/12, 91–99.
3. Аненкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Русскол В. М. Педагогіка : модульний курс. Львів : Новий Світ – 2000, 2010. 567 с.
Anenkova, I. P., Baydan, M. A., Gorchakova, O. A., & Russkol, V. M. (2010) Pedahohika : modulniy kurs [Pedagogy : modular course]. Lviv, Ukraine : Noviy Svit – 2000.
4. Вайдахер Ф. Загальна музеологія; пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2005. 632 с.
Vaidakher, F. (2005) Zahalna muzeolohiia [General museology]. Lviv, Ukraine : Litopys.
5. Масленникова Д. Ю., Попова Т. М. Средства музейной педагогике в методике физики. Saarbrucken : Lambert Academic Publishing, 2017. 213 с.
Maslennikova, D. J., & Popova, T. M. (2017) Sredstvo muzejnoj pedagogiki v metodike fiziki [Means of museum pedagogy in the methodology of physics]. Saarbrucken, German : Lambert Academic Publishing.
6. Опачко М. В. Професійна орієнтація учнів в процесі розв'язування задач фізико-технічного змісту: Дис...к.пед.н. : 13.00.02 Ужгородський національний університет. Ужгород, 2001. 208 с.
Opachko, M. V. (2001) Profesiina oriientatsia uchniv v protsesi rozviazannia zadach fizyko-tekhnichnoho zmistu [Professional orientation of the schoolchildren during problem solving of physical and technical essence] Candidate's thesis. Kyiv, Ukraine : National Pedagogical Dragomanov University.
7. Педагогіка. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. Москва : Педагогическое общество России, 1998. 640 с.
Pidkastistij, P.I. (1998) Pedahohika [Pedagogy]. Moscow, Russia : Pedahohicheskoe obschestvo Rossii.
8. Федоришин Б. А. Система профинформационной работы со старшеклассниками. Киев : Радянська школа, 1988. 176 с.
Fedorishin, B. A. (1988) Sistema profinformatsionnoj raboty so starsheklassnikami [The system of professional work with high school students]. Kyiv, USSR : Radianska shkola.

Kovach A.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8251-8361>
 PhD student at the Department of General Pedagogics
 and Pedagogy of the Higher School
 State University «Uzhhorod National University»,
 (Uzhhorod, Ukraine) E-mail: kovacsatylla@citromail.hu

Opachko M.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0494-6883>
 Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor
 Professor of the Department of General Pedagogics and
 Pedagogy of the Higher School
 State Higher Educational Institution
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) E-mail: magdalena.opachko@uzhnu.edu.ua

USE OF THE MUSEUM PEDAGOGICAL MEANS IN PROFESSIONAL ORIENTATION OF STUDENTS

The article investigates the possibility of using the newest means of museum pedagogy in the professional orientation of pupils. The problem of choosing the future professional way for young men and girls never loses its relevance. It pays special attention to the student youth of the Hungarian-language educational institutions of Transcarpathia.

The purpose of the work was to determine the state of professional orientation in general education institutions and to explore the possibilities of using the means of museum pedagogy to familiarize students with different professions.

The methodology of the study is presented by the next components: the object is the professional orientation of student youth; the subject is the means of museum pedagogy and the possibility of their use in vocational guidance pupils. The objectives of the study were: 1) to study the status of vocational guidance work with students in the schools of the Transcarpathian region; 2) approbation of the created virtual center "Museum of Professions"; 3) an analysis of the results of the experimental study on the effectiveness of the functioning of the virtual center and the possibility of using the latest tools in the vocational guidance of pupils. Achievement of results envisaged the use of methods, among which: theoretical (analysis of literature), empirical (questionnaires of students and teachers of different schools of the Transcarpathian region), mathematical (cluster analysis, statistical processing of the obtained results using the program Statistica 6.0).

The scientific novelty lies in the fact that for the first time in pedagogical practice the problem of using modern means of museum pedagogy for the professional orientation of student youth is posed; created information and educational space (virtual center "Museum of Professions") to familiarize students with the world of occupations, the essence of one or another professional activity and opportunities for mastering the professional path.

Conclusions. The obtained results allow to state: 1) satisfactory level of vocational guidance work in general educational institutions of the region, including Hungarian-language schools; 2) approbation of the museum information and educational space (virtual center "Museum of Professions") is positively perceived both by students and teachers; 3) the use of the means of museum pedagogy affects the positive dynamics in the motivation of cognitive activity of students, activating their professional orientation interests.

Prospects for further research are to reveal the essence of the use of innovative museum-pedagogical means in the professional orientation of students in the process of teaching disciplines of the natural – sciences cycle.

Key words: professional orientation of students, means of museum pedagogy, informational and educational environment, virtual "Museum of Professions".

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **В. І. Староста**